



Cvrsvs Philosophicvs

Arriaga, Rodrigo de

Antverpiæ, 1632

Disputatio XV. De Syllogismo in communi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95614)

LIBER SEPTIMVS.
DE
PRIORI ET POSTERIORI
RESOLUTIONE.



RISTOTELES in libris Priorum agit de certâ intellectus nostri operatione, id est, de discursu in communi, de eius partibus, formâ, & materiâ; in libris verò Posteriorum egit de præcipuâ specie discursus, quæ est Demonstratio, de quibus nos in sequentibus Disputationibus differemus.

DISPUTATIO DECIMAQVINTA.

De Syllogismo in communi.

SECTIO I.

De Discursu.

DISCURSUS est genus ad syllogismum, & alios argumentandi modos, idè nonnulla de illo breviter explicare oportet. Discursus ergo propriè est motus ab uno ad aliud extremum, inde per Metaphoram significat motum intellectus ex vna veritate cognita ad aliam, ideoque definitur, *Est progressio intellectus ab vna cognitione ad aliam.* Vbi advertendum Primò, ad rationem discursus non sufficere, sequi vnam cognitionem post aliam quasi casu & per accidens, sed debere vnam ex alterâ inferri. Vnde etsi dicas, *Petrus est homo, & statim, Petrus est animal*, non efficies discursum, quia vnam cognitionem non infers ex aliâ: secus si dicas, *Petrus est animal, ergo est sensitivus.* An requiratur per se ad discursum tertius actus cognoscens particulam quia vel ergo, quæ sunt illationis notæ, vel sufficiat, si vnus actus inferatur ex alio, dicitur inferius.

Diuiditur Discursus in formalem & virtuales. Hic est vnus actus indiuisibilis realiter cognoscens vnam veritatem obiectiuam ex aliâ, vt cum Angelus eodem actû quo cognoscit ignem, cognoscit in igne calorem: qui modus discurrendi non repugnat Deo, qui dum, iuxta veriorum sententiam, cognoscit creaturas in se vt in medio, habet hunc discursum virtuales. Discursus formalis est, qui constat pluribus cognitionibus distinctis realiter, quarum vna inferatur ex aliâ. Et iuxta hanc distinctionem intelligendi sunt D. Thomas 1. Parte, quæst. 14. art. 7. & quæst. 58. art. 3. Gabriel in Prologo, quæst. 8. Ocham ibi, P. Molina 1. Parte, quæst. 58. art. 3. & Valquez 1. Parte, disputat. 222. exigentes ad rationem discursus plures cognitiones. Intelligendi, inquam, sunt de discursu formali, non de

virtuali. Discursus formalis est quadruplex. Primus dicitur *Dilemma*, seu argumentum cornutum: secundus est *Exemplum*, quod defumitur ex aliorum factis: tertius est *Enthymema*, seu syllogismus truncatus: quartus est *Syllogismus perfectus*, in quo ex duabus propositionibus alia tertia per rectam consequentiam inferitur; de quibus omnibus egimus in Summulis.

Circa hanc diuisionem Discursus potest esse difficultas, vtrum omnis discursus, vt aliquid concludat, debeat constare duplici præmissâ, an verò ex vna solâ possit aliquid rectè inferri. Respondeo, requiri necessariò duas propositiones. Ratio à priori: quia, vt in consequenti vniatur subiectum prædicato, debet prius in præmissis prædicatum & subiectum vniiri cum aliquo tertio, id est cum medio, vt inde possint inferri vniata inter se; iuxta illud principium per se notum, *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt idem inter se.* Requiritur ergo præmissa duplex: vna, in quâ prædicatum vniatur cum medio; alia, in quâ subiectum vniatur cum eodem medio: ex quibus inferitur consequens vniens illud prædicatum cum subiecto. Exempli gratiâ: Volo probare Petrum esse animal. vt hanc veritatem inferam, debeo assumere pro medio aliquid tertium cui vniatur *Petrus & animal*: hoc autem tertium est *homo*, vnde debeo necessariò assumere vnam propositionem, in quâ *homo & animal* vniantur, quæ est hæc, *homo est animal*; postea verò aliam, in quâ vniantur *Petrus & homo*, quæ est hæc, *Petrus est homo*; ex quibus rectè inferitur, ergo *Petrus est animal*, quia, *quæ sunt eadem vni tertio, sunt idem inter se.* Quod si solum argueres, *Petrus est homo, ergo est animal*, non rectè inferres, quia non supposueras hominem esse animal. vnde ibi debet subintelligi alia propositio; ac proinde in mente, vt aliqua consequentia inferatur, debent esse semper duæ præmissæ, alioquin nulla inferetur consequentia.

Sed hic aduerte contra nonnullos (nisi fiat 4 quæ-

quaestio de nomine, de significatione *discursus formalis*) non requiri ad illum duas praemissas realiter distinctas: si enim per unam cognoscatur totum quod alias per duas, erit proprie discursus: quia & est ab una veritate ad aliam, & est formaliter ex una cognitione ad aliam, quo differt a virtuali discursu, qui omnia praestat per unicam cognitionem realiter, virtute tamen multiplicem. Vnde conclusio praecedens intelligenda est vel de duabus praemissis realiter, vel de una duabus aequivalenti.

Dices: Si tantum sit una praemissa, non est verum, *quibusdam positis sequi aliud*; ergo non est discursus. Respondeo Primo, hanc non esse definitionem discursus, sed syllogismi; discursus enim definitur *oratio, in qua unum ex alio inferitur*. Secundo dico, *in quibusdam positis* non debere usurpari necessarium in sensu plurali; nam saepe usurpamus Logicè, loquendo plurale pro singulari, ut & *animal aliud est rationale*, id est, *alia sunt rationalia*.

Obiicies, ad probandum, ex unico actu sequi conclusionem, Si dicam, *omnis homo currit*, nulla alia subintellecta propositione, colligitur, ergo *aliquis homo currit*; igitur non est necesse ponere duas propositiones etiam virtualiter, ut consequentia inferatur. Respondeo, etiam in hoc casu debere subintelligi aliam minorem, nempe, *illum aliquem inclusum esse in omni*, alias nulla inferetur consequentia.

Hinc forte posset aliquis inferre, illam divisionem Discursus in ea quatuor membra, non esse rigorosam, quia in rigore nullus est discursus qui non sit syllogismus, quandoquidem debet constare duabus propositionibus praemissarum loco, & tertia pro conclusione. Videtur etiam inferri, divisionem hanc potius esse discursus externi, in quo non ponitur aliquando nisi una propositio pro antecedenti, brevitatis causa; quam discursus interni, qui semper triplici debet constare propositione, & consequenter semper est syllogismus. Respondeo, quia (ut paulo ante notavi) potest esse unica propositio realiter aequivalens duabus praemissis: posse etiam in rigore sustineri eam divisionem, & dici, etiam in mente esse posse Enthymema ex solis duabus propositionibus, & etiam syllogismum constantem tribus, licet virtualiter illud Enthymema sit syllogismus, quia (ut & dixi supra) una ex illis propositionibus aequivalens duabus. Adde tamen, raro in nobis talem indivisibilem cognitionem duabus praemissis aequivalentem haberi, ideo solum agemus de syllogismo riguroso; facile enim, quae de eo dicuntur, applicari possunt & aliis.

SECTIO II.

De Syllogismo.

SYLOGISMVS definitur ab Aristotele lib. i. *Primum, est oratio, in qua, quibusdam positis, aliud quidpiam sequi necesse est*. Hae definitio clarissima est, nec novae eget explicatione. Nonnulli dicunt, in hac definitione *orationem* poni loco generis remoti, non proximi: quia, inquiunt, genus proximum est ratiocinatio seu argumentatio, in qua syllogismus cum aliis argumentationibus convenit. Ceterum ostendi iam, syllogismum

& argumentationem esse idem saltem aequivalenter, quia nulla est argumentatio quae non sit syllogismus. Vnde aliunde probandum est, orationem esse genus remotum; quia scilicet argumentatio convenit cum definitione & divisione, in ratione modi sciendi, qui est genus proximum; oratio autem extenditur etiam ad alia quae non sunt modus sciendi; etenim propositio simplex, ut *Petrus currit*, est oratio, & neque est definitio, nec divisio, nec argumentatio. *Quibusdam positis*, quia, (ut Sectione praecedenti ostendi) ad omnem conclusionem debent praemitti duae propositiones, vel una virtute duplex, in quibus vniuntur vni tertio praedicatum & subiectum, quae in conclusione vniuntur inter se. *Aliud quidpiam*. Circa quod adverte, ex parte obiecti non necessarium esse distinctam veritatem conclusionis a veritate praemissarum, imò debere esse eandem, alias consequentia non valeret, ideo per *aliud quidpiam* intelligitur alius actus seu cognitio intellectus, quia idem obiectum praemissarum clarius cognoscitur, vel diuerso modo in conclusione, quam in praemissis. *Sequi necesse est*. Si enim praemissa sint in recta forma disposita, & illae semel admittantur, conclusio negari nequit. Vnde quando consequens est falsum, ut ipsum negetur, debet prius aliqua ex praemissis negari, si forma syllogismi bona sit.

Circa hanc definitionem quaeres Primo, an syllogismus constans propositionibus falsis, in forma tamen dispositis, & inferentibus recte conclusionem, sit, verus syllogismus. Hae est quaestio de nomine. Si enim nomine syllogismi veri intelligere velis orationem bene concludentem, fateor, ille erit verus & bonus syllogismus, quia rectissime concluditur: si verò per syllogismum verum, intelligas eum, qui non solum in forma, sed etiam in materia non peccat, respondeo eum non esse syllogismum; imò adde, in intellectu certum esse eum non posse dari, nisi ex ignorantia: quia intellectus non potest assentiri propositionibus evidenter falsis. Absolutè autem dicendum putarem, eum posse dici syllogismum Logicum, quia Logica per se non agit in particulari de veritate propositionis, sed de bonitate illationis, & de dispositione propositionum in ordine ad illationem. Vnde ponimus exempla syllogismi perfecti in characteribus, v.g. *Omne A est B. & omne B est C. ergo omne A est C.* quem diximus esse rectum syllogismum, licet constet praemissis falsis. Adverte tamen e contrario, etiam si syllogismus constet veris propositionibus, si tamen non constet recta illatione, non esse verum syllogismum.

Secunda difficultas est, utrum ad rationem discursus pertineant in recto tam conclusio quam praemissa, an verò unum illorum tantum. Nonnulli censent, discursum solum dicere in recto ipsam illationem, non verò praemissas: quia discurre, inquiunt, est *unum inferre ex alio*; ergo in recto dicitur solum ipsum inferre, in obliquo verò id ex quo inferitur. De syllogismo verò aliter philosophantur: censent enim, illum dicere in recto praemissas & conclusionem, quia syllogismus est *oratio in qua, quibusdam positis, aliud sequi necesse est*; ergo in recto includitur oratio complectens tam id quod inferitur, quam eam ex quibus inferitur. Hae difficultas est de solo nomine,

mine, ut & hi fatentur; convenimus enim omnes, essentialiter requiri ad discursum præmissas & conclusionem, sicut ad album requiritur *subiectum* & *albedo* tamquam partes intrinsecæ albi. Vtrum autem præmissæ significentur in recto, an in obliquo, est quæstio de nomine, scilicet de significatione vocis *discursus*, in qua placet eodem modo loqui de discursu, ac de syllogismo: quia si discursus dicitur in obliquo præmissas, ergo etiam eas dicitur syllogismus, qui est species discursus. Patet consequentia: quia species debet habere totum quod dicitur genus, ergo si generi, scilicet discursui, conveniat dicere in obliquo præmissas, idem debet convenire syllogismo. Sed dices, syllogismum & discursum distingui ut includens ab inclusio, unde non sequitur, debere unum dicere totum, quod dicitur aliud. Respondedo, Antecedens esse falsum, quod evidenter ostendo: nam si syllogismus hoc modo distingueretur à discursu, non posset dici *syllogismus est discursus*, quia totum seu includens non potest prædicari de inclusio seu de parte; includens enim dicitur aliquid aliud ultra inclusum, ideoque non potest dici, *homo est anima*, vel *anima est homo*: syllogismus autem quia species, discursus vero quia genus, rectè prædicantur invicem. Imò ex hac doctrinâ impugno Secundò modum loquendi eorum Auctorum: nam si discursus solum diceretur in recto illationem, syllogismus verò tam illationem quàm præmissas; idem esset dicere, *syllogismus est discursus*, ac dicere, *illatio & præmissæ sunt sola illatio*, quæ propositio aperte est falsa, sicut in simili diximus in Summulis, album non dicere in recto tam subiectum quàm albedinem, quia alias non posset dici, *Petrus est albus*, sonaret enim, *Petrus est albedo & subiectum*, quæ propositio falsa est manifestè. Ergo ut verè possit dici, *syllogismus est discursus*, fatendum est, idem dicere in recto syllogismum ac discursum, & è contrario; loquuntur ergo minùs consequenter hi recentiores.

Sed rogabis, quid absolute discursus & syllogismus dicantur in recto, præmissas, an conclusionem, an utrumque. Respondedo, probabilius esse, dici utrumque: quia cum de syllogismo constet ex ratione supra factâ, dicere in recto tam conclusionem quàm præmissas, aliunde verò idem esse de utroque dicendum ostenderimus; inferitur clarè, etiam discursum significare in recto Conclusionem & præmissas. Ratio à priori est, quia discursus, ut supra diximus, est quasi cursus intellectus ex vna veritate ad aliam; cursus autem essentialiter in recto dicitur duos motus. Iam ad rationem in contrarium adductam respondeo, discursum non esse, unum inferre ex alio utrumque, sed cognoscere unum, & ex illo inferre aliud; hoc autem dicitur in recto tam id quod inferitur, quàm illud ex quo inferitur.

Sed obiiciunt aduersarij, Modus sciendi non componitur ex cognitione confusâ & ex cognitione explicatâ, ut patet in definitione, quæ ideo sola sine definito constituit modum sciendi, quia sola ipsa est explicata cognitio: quæ autem ad definitum terminatur, quia est confusa, nec pars est definitionis, nec constituit modum sciendi; ergo, cum præmissæ non sint cognitio expressa veritatis quæ in conclusione inferitur, non pertinebunt ad discursum, qui est modus sciendi.

Hæc obiectio etiam premit aduersarios: ipsi enim fatentur, discursum componi ex utraque cognitione, licet vna in recto, alia in obliquo dicatur, quod per accidens est ad argumenti difficultatem. Nam, ut alibi dixi, etiam id quod totum dicitur in obliquo, est tam intrinsecum & essentialiter illi, quàm quod dicitur in recto: à parte enim rei nec est rectum nec obliquum, id enim solum est quoad modum nostrum explicandi illud compositum; tunc autem argumentum probat (si quid valet) non posse ex præmissis componi modum sciendi, quidquid sit de nostrâ explicatione in recto vel in obliquo.

Secundò vrgo: Quomodo ergo ipsi admittunt, in syllogismo, qui est etiam modus sciendi, dici in recto præmissas, quidquid iam sit de discursu. Deinde respondeo, præmissas esse quidem cognitionem confusam obiecti conclusionis, in se tamen esse cognitiones claras obiecti præmissarum; seu, ut melius dicam, esse cognitiones claras circa idem obiectum, sed diuersâ claritate. Imò aliquando sunt simpliciter clariores quàm conclusio, quando scilicet ponitur in præmissis definitio, ex quâ postea inferitur definitum in consequenti. Unde non repugnat, ex utraque cognitione constitui modum sciendi, qui est syllogismus.

Dénique Tertio respondeo, Licet præmissæ sint cognitiones confusæ, non ideo sequi, illas non esse partem alicuius modi sciendi, constantis & ex cognitione confusâ quæ est causa, & ex cognitione clarâ quæ est effectus confusæ, præcipue cum syllogismus sit quoddam totum per accidens. Ad exemplum de definitione respondeo, illud non esse è re, quia definitionem ideo fortè non intrat definitum, non quia sit cognitio confusa (ut malè aduersarij supponunt) sed quia definitio non est cursus à definito ad definitionem, sed est ipsa sola explicatio definiti; unde non includit utrumque actum, neque in recto, neque in obliquo. Adde, multos docere, definitionem, prout est modus sciendi, non esse solum actum quo dico *animal rationale* v. g. sed quo dico, *homo est animal rationale*, ubi iam intrat ipsum definitum.

Sed iam obiicies è contrario, ad probandum, solas præmissas esse syllogismum, Quia demonstratio generat scientiam, ergo distinguitur à scientia generatâ; sed scientia generata est conclusio, ergo conclusio non componitur in recto neque in obliquo syllogismum, vel demonstrationem, sed solum erit effectus illius. Respondedo Primò, syllogismum generare scientiam habituales, non actuales; scientiam autem habituales non esse conclusionem sed effectum illius. Respondedo Secundò, benè posse syllogismum ratione vnius partis generare scientiam, quæ sit altera compars ipsius, sicut equus dicitur sustentare suam formam, quæ est pars ipsius equi, nec propterea distinguitur equus à equatè à formâ, quæ ab aliâ comparte, scilicet à materiâ sustentetur; in quo nulla apparet repugnantia, solum enim per hoc denotatur distinctio inadæquata syllogismi à conclusione, tamquam totius à parte.

SECTIO III.

Vtrum ad assensum conclusionis requiratur cognitio de bonitate consequentiae.

¹⁵ **N**on dubium, quin ad assensum conclusionis requiratur connexio inter praemissas & conclusionem, alias nulla posset inferri conclusio: nec dubium, quin requiratur cognitio bonitatis illationis, quasi in actu exercito; quia dum quis assentitur Conclusioni propter praemissas, in actu exercito nescit, bonam esse illationem: dubium ergo est, vtrum antecedenter ad assensum conclusionis necessario praequiratur cognitio reflexa, qua quis cognoscat ex illis praemissis recte inferri conclusionem, vt possit eam inferre; an vero sufficiat, assentiri ipsis praemissis sine aliqua alia reflexa cognitione, vt eo ipso intellectus assentiatur conclusioni quae ex illis inferitur.

Duplex est praemissa, alia *obiectiva*, formalis alia. Illa est obiectum praemissae formalis, seu assensus actualis; haec vero est actus ipse intellectus, seu assensus illius. Dubitari ergo potest, vtrum cognitio reflexa illationis obiectivae, seu connexionis obiecti praemissarum cum obiecto conclusionis, requiratur ad assentiendum conclusioni: vel vtrum etiam requiratur cognitio reflexa de ipsa illatione conclusionis formalis ex praemissis formalibus.

¹⁶ Circa primum, nonnulli recentiores acriter contendunt, non solum non requiri cognitionem reflexam de illatione obiectivam, verum & eam esse impossibilem, quia nequit esse illatio vnius ex alio, nisi vbi intercedit distinctio realis inter vnum & aliud: sed inter obiectum praemissarum, & obiectum conclusionis non intercedit distinctio realis, vt in hoc syllogismo, *omnis homo est animal rationale, omne animal rationale est risibile; ergo omnis homo est risibilis*, neque enim risibile distinguitur ab animali rationali, & ab homine, aut e contrario; ergo repugnat ex parte obiecti, inferri hominem ex animali rationali, aut e contrario; ergo non potest esse cognitio de illatione inter obiectum conclusionis & praemissarum.

Hi recentiores, licet aperte ostendant, non dari propriam illationem realem inter obiectum conclusionis & praemissarum, propter defectum distinctionis, non tamen loquuntur ad rem: nam, qui requirunt eam cognitionem reflexam de bonitate illationis, non loquuntur de illatione obiectivam prout ab his Auctoribus intelligitur; sed de identitate reali inter obiectum conclusionis & obiectum praemissarum, quae identitas non dubium quin possibilis, imo & necessaria sit ad rectum syllogismum. ea autem potest hoc modo exponi, quia haec duo sunt eadem vni-
¹⁷ *tertio, sunt idem inter se*, & de hoc quaeritur, debeatne cognosci ante assensum conclusionis.

Pro huius difficultatis enodatione observa, posse nos loqui vel in sententia afferente, per assensum conclusionis cognosci ipsas praemissas obiectivas, ita vt in hoc syllogismo v. g. *Omnis homo est animal, Petrus est homo, idem sit inferre, ergo Petrus est animal*, ac, *ergo Petrus est animal*, quia est homo, & quia omnis homo est animal (de quo dicam Sectione 4.) Et in hac sententia

dicendum videtur, ante assensum conclusionis debere precedere apprehensionem identitatis obiecti conclusionis cum obiecto praemissarum. Ratio est clara, quia per assensum conclusionis (vt supponimus) indicatur ea connexio, sed ante omne iudicium necessario praesupponitur apprehensio de obiecto de quo est iudicium, ergo ante assensum conclusionis, quo indicatur connexio praedicta, debet praesupponi apprehensio eius connexionis. Dixi, *requiri solum apprehensionem*: nam si daretur iudicium, illud iam esset ipsemet actus conclusionis, iudicare enim, inde inferri, *Petrus esse animal*, est formaliter habere assensum conclusionis, de quo Sectione 4. Haec autem apprehensio necessario excitatur positus assensibus praemissarum, sicut in omnium sententia, eisdem positus, excitatur apprehensio de identitate extremorum inter se.

Dices, Ipsi praemissae sunt loco apprehensionis. Sed contra, quia identitas extremorum inter se non proponitur expresse per praemissas, ergo debet, antequam expresse iudicetur, dari expresse & distincta apprehensio de ea identitate.

Obiicies cum nonnullis, Ad ipsam apprehensionem non praequiratur alia, ergo nec ipsa praequiratur ad assensum conclusionis. Haec obiectio nimium probat, scilicet, ad nullum iudicium praequiri apprehensionem, sicut ad praeuiam apprehensionem non praequiratur alia apprehensio. hoc autem aperte falsum est, & contra obiicientes. Respondeo ergo, ad primam apprehensionem rei non praequiri aliam, quia per aliquam debet primo proponi intellectui ipsum obiectum, alias daretur processus in infinitum; ad iudicium autem praequiri apprehensionem, quia, vt intellectus assentiatur huic parti, potius quam illi, quod praestatur per iudicium, debet prius proponi ipsi intellectui per apprehensionem utraque pars: & quantum ad hoc, eadem est ratio de assensu conclusionis, ac de aliis assensibus, ad quos omnes praequiratur apprehensio, sicut in iudiciis forensibus ad ferendam sententiam praequiratur propositio totius causae; ad hanc vero propositionem non requiritur alia propositio prior, ne detur processus in infinitum.

Si vero loquamur in sententia negante, per assensum conclusionis attingi obiectum praemissarum, censo dicendum, non requiri ante assensum conclusionis neque iudicium neque apprehensionem precedere de identitate obiecti praemissarum cum obiecto conclusionis. Ita communiter recentiores: & quoad iudicium probatur facile ratione facta in precedenti conclusionem, quia scilicet iudicium illud esset ipsemet assensus conclusionis, quandoquidem iudicaretur per illud extrema vnita inter se, & cum alio tertio, ergo superfluum esset alius assensus, seu aliud iudicium quod post illud haberetur: non enim posset aliquid iudicare ille secundus assensus, quod non esset iudicatum per primum.

Quod vero nec apprehensio requiratur, inde patet, quia simplex apprehensio solum praequiratur circa illud obiectum, de quo ferendum est iudicium; sed in hac sententia non assentitur quis in conclusione (vt supponimus) identitati obiecti conclusionis cum obiecto praemissarum, sed solum ipsi obiecto conclusionis secundum

dum se; ergo non est necessarium praeire simplicem apprehensionem de idemitate obiecti conclusionis cum obiecto praemissarum, sed sufficit apprehensio ipsius obiecti conclusionis secundum se.

²¹ Dices, Contingit saepe, ut duo homines assentiantur eisdem praemissis, & tamen unus assentiat conclusioni ex illis illatae, alius vero non; cuius nulla potest reddi ratio, nisi quod unus habuerit cognitionem reflexam de bonitate illationis, alter vero illa caruerit, ergo ad assensum conclusionis requiritur ea cognitio reflexa. Hoc argumentum non minus premit aduersarios, quam nos: rogo enim, cur post assensum praemissarum in uno non excitatur apprehensio de bonitate illationis, sic vero in altero? Non dices, quia in uno procellerit alia secunda apprehensio reflexa, in alio vero non: hoc, inquam, non dices; nam de illa secunda redibit argumentum, & sic dabitur processus in infinitum, ergo excitatur in vno illa apprehensio, & non in alio, etiam in tua sententia, praecise, quia unus alio perfectius penetravit praemissas; habet enim forte melius ingenium, ratione cuius facilius in eo noua excitatur cognitio. Dic ergo idem de ipso assensu conclusionis.

²² Fateor, in aliquibus syllogismis ex imperfectis propter obscuram dispositionem praemissarum, aliquando ultra praemissas formales, esse necessariam cognitionem reflexam de bonitate illationis, cuius ea est a priori ratio; quia cum vis syllogistica fundetur in eo principio, *Quae sunt eadem uni tertio, sunt idem inter se*, ut recte inferatur consequentia, debent in praemissis clare apparere extrema conclusionis iuncta cum aliquo tertio. Quando ergo propter malam dispositionem praemissarum, non statim appareat intellectui ea idemitas extremorum cum aliquo medio, necessum est ad inferendam conclusionem, ut vel praemissa illa ponantur in clariori figura, vel deatur aliqua cognitio reflexa de bonitate dispositionis illarum praemissarum, seu de bonitate illationis: hoc autem nequaquam requiritur in syllogismis perfectis. Et haec de prima hac difficultate, de qua videri potest Hurtadus Disputatione 7. de Anima, Sect. 5. ubi hanc sententiam bene defendit.

Quoad secundam vero partem de praemissis formalibus, res est facilior: certum etenim est, non requiri cognitionem reflexam de continentia actus conclusionis in actibus praemissarum, quia per actum conclusionis non se reflectit quis supra ipsam conclusionem & praemissas, sed supra illarum obiectum; ergo ad eliciendam conclusionem nullatenus requiritur reflexa aliqua cognitio de ipsis actibus praemissarum & conclusionis. Ratio huius est, quia hi actus sunt signa formalia, quae sine reflexa cognitione sui ducunt in cognitionem sui significati seu obiecti.

SECTIO IV.

Utrum per actum conclusionis attingatur obiectum praemissarum.

²³ INQUIRIMUS, utrum per assensum conclusionis cognoscatur iterum obiectum praemissarum, ita, ut ergo, quod in conclusione ponitur, signi-

fiet ab intellectu cognosci per ipsum assensum conclusionis, rationem motuam assentiendi, idemque sit dicere, *ergo Petrus est homo*, ac dicere, *Petrus est homo, quia discit*, & *quia omne discitrens est homo*; an vero per actum conclusionis praecise attingatur proprium obiectum, perinde ac si non fuisset aliquid aliud prius cognitum, praemissaeque solum determinent ad illum assensum extrinsecum.

SUBSECTIO PRIMA.

Quaedam suppono.

PRIMO suppono contra nonnullos, actum conclusionis esse necessarium actum conclusionis, & non solum per denominationem extrinsecam, ex eo quod oriatur hic & nunc a praemissis. Hoc probo manifeste: quia nisi conclusio intrinsece differret ab assensibus praemissarum, multi essent syllogismi in quibus non posset dici, quis actus de facto esset conclusio, quis vero praemissa: at hoc est euidenter absurdum, ergo conclusio differt intrinsece a praemissis. Minor & consequentia sunt euidentia. Maiorem probo sic: pono enim syllogismos, in quibus ex eisdem tribus propositionibus potest conclusio esse una ex praemissis, & praemissa potest poni pro conclusione, quod in omnibus syllogismis expositiis, & in aliquibus aliis reperitur, v. g. *Petrus est Rex, hic homo est Petrus, ergo hic homo est Rex*: potest enim concludere etiam ponendo conclusionem pro Maiori, & loco conclusionis Minorem vel Maiorem, hoc modo, *hic homo est Rex, hic homo est Petrus, ergo Petrus est Rex*; ecce pro conclusione Maiorem primi syllogismi: vel aliter, *Petrus est Rex, hic homo est Rex, ergo hic homo est Petrus*; ecce pro conclusione Minorem primi syllogismi, & suppono pro praesenti quaestione, terminum illum *Rex* etiam esse singularem, tunc enim omnes hi tres syllogismi bene concludunt. Sed de etiam alia exempla: *Omnis & solus homo est risibilis, omne animal rationale est risibile, ergo omne animal rationale est homo*. Inuerte sic: *Omnis & solus homo est risibilis, omne animal rationale est homo, ergo omne animal rationale est risibile*. ecce pro conclusione Minor primi syllogismi, & tamen bene concludit. Iam ergo hoc supposito, rogo hos Auctores, quando illa tres propositiones sunt simul in meo intellectu, quae est conclusio, & quae praemissa? Dicent, illa quae inferitur ex aliis. Contra, quia inferri ex aliis, nihil est in ea propositione; non enim producit physicam conclusionem a praemissis (ut tu ipse ²⁵ fateris) formaliter vero, seu illuminatiue, cum omnes tres sint simul in intellectu. Ego rogo, cur magis conclusio illuminat ad Maiorem, quam e contrario? Confirmo & virgeo: Ex natura sua haec propositiones per te sunt indifferentes, ut quae est conclusio, sit Maior aut Minor, & e contrario: quid ergo de facto reale habet una, per quod determinetur, ut sit conclusio magis quam praemissa?

Dices Secundo, Quia praemissae sunt priores tempore de facto quam conclusio. Sed contra, quia prioritas temporis est per accidens ad rationem discursus (ut infra dicam) solumque attenditur instans in quo inferitur conclusio; in eo autem

tem omnes illae tres sunt simul, ergo non est una magis, quam altera, conclusio.

Dices Tertiò, In eodem instanti una est prius natura quam altera. Sed contrà, quia prioritas naturae consistit in independentia vel causalitate, istae autem ex se aequè sunt independentes vel dependentes; de facto autem nihil una prae alia habet, cur hic & nunc ab altera pendeat, ergo neque habet aliquid cur sit prior aut posterior natura.

26 Dices fortè rursus, Quia una inferitur ex alia. Contrà, haec est difficultas, quid hoc sit, vnam inferri ex alia, quandoquidem nulla est actio physica, aut entitas, vel modus, in quo ista illatio vnius ex alia consistat; & ego dicam, tam inferri hanc quam tu vocas Maiorem, quam eam quam dicis conclusionem.

Huic argumento non video quid hi recentiores possint respondere. Alij verò, qui dicunt, actum conclusionis pendere necessario à praemissis, iam eo ipso ponunt illum actum per suammet naturam esse conclusionem, & consequenter iam conveniunt in mea assertione. Vtrum autem hinc inferatur, per conclusionem debere cognosci obiectum praemissarum, iam dicam.

27 Secundò suppono, actum conclusionis non differre à praemissis præcisè in eo quod pendeat ab illis physicè. Hoc ostendo efficaciter, Primò, quia si illa veritas, scilicet *Petrus est homo*, est cognoscibilis per se per alium actum independentem à praemissis istis, imò & ab vllis alijs; cur etiam non erit cognoscibilis per hunc actum etiam independentem à praemissis omnibus? Dices, Quia haec conclusio pendeat ab his praemissis. Bene, hoc est quod formalissimè impugno: probo enim, nullam rationem esse, vnde id à te possit inferri. Quod confirmo & explico: Veritas illa obiectiva potest, quantum est ex se, cognosci sine praemissis (vt tu ipse fateris, & merito) ergo ex ea veritate non inferitur connexio & dependentia à praemissis, ex isto autem actu in particulari; etiam si, si velis ad specificam eius actus naturam id reuocare, non habes vnde id inferas, quia tu non habes fundamentum vllum ad dignoscendum, an ille actus, quo postea sine praemissis dicis, *Petrus est homo*, sit diuersa an eiusdem speciei cum eo quo in conclusione dicis, ergo *Petrus est homo*. Imò si res, quae semel extitit, existere secundò naturaliter posset, non haberes fundamentum vllum, ad dicendum, non esse eundem numero. Vnde ergo inferas, illum quo dicis, ergo *Petrus est animal*, pendere à praemissis, alterum verò quo postea dicis, *Petrus est animal*, non pendere?

Dices Primò, Quia est conclusio. Contrà, quia si aliunde non probatur haec dependentia physica, dicam, vel nullam esse conclusionem propriè, vel dependentiam illam esse accidentalem: sicut hic ignis B de facto pendeat ab igne A, quia oritur de facto ab illo: at ex natura sua potuit è contrario ignis A produci ab igne B.

Respondebis Secundò, Cognitione, quae actu pendet ab alia, pendet etiam ex natura sua; sicut volitio, quae pendet à cognitione, semper pendet ab illa. Sed contrà Primò, quia in exemplo à te allato fortè est eadem difficultas, cur scilicet voluntas haec deambulandi propter sanitatem pendeat ab hac numero cognitione de conducentia ad sanitatem, & non poterim ego habere hanc

numero voluntatem, si id cognovissem per alium actum distinctum numero. Certè ego id nunquam potero mihi persuadere, nec credo vllum, qui benè rem perpendat. Secundò, licet in amore id sit verum, eò quod omnis deambulationis amor pendet à cognitione, ideoque possit inferri, ergo hic amor ab hac cognitione; in conclusione tamen non est eadem ratio: nam illa eadem veritas potest cognosci sine omni praemissa. vnde ergo habes fundamentum, ad dicendum, istum actum, quo hic & nunc cognoscitur, pendere necessario à praemissis?

Secundò principaliter probo intentum, scilicet, rationem conclusionis non consistere in ea dependentia: quia illud ergo, quod in actu conclusionis ponitur, aliquid denotet interius, & quidem aliquid quod cognoscatur & percipiat; at dependentia illa physica non cognoscitur per ipsum actum conclusionis, ergo non consistit ratio conclusionis in illa. Consequentia est evidens, & Minor à nemine negabitur. Maiorem verò probo: quia, si quis reflectat se parum, & velit, in quacumque materia, argumentari etiam purè mentaliter sine vlla voce, manifestè experietur, se non posse conclusionem elicere, abstrahendo ab apprehensione illius ergo, & quasi solum addendo tertium actum absolutum ab omni illatione, hoc modo, *omne animal sentit, Petrus est animal, Petrus sentit*. Ego saltem de me fateor, sapè me in mente id tentasse, & non posse me efficere tali modo discursum. Debet ergo tunc aliquid aliud cognosci præter eam nudam veritatem, *Petrus sentit*, quod respondet voci ergo *Petrus sentit*, siue illud sit obiectum praemissarum, siue sit connexio obiectiva, quod per has voces explicari potest, sequitur inde *Petrus sentire*.

SVBSECTIO SECVNDA.

Per assensum conclusionis attingitur obiectum praemissarum.

CAPREOLVS, Ferrara, Soncinas, & alij relati à Rubio in praesenti quaest. 6. num. 54. quibus ipse & alij recentiores subscribunt, opinantur, per actum conclusionis cognosci obiectum praemissarum, ac proinde illud esse rationem formalem intrinsecam assensus conclusionis. Huic sententiae assentior libenter, quam probo Primò ex D. Thomà de Veritate quaest. 22. art. 4. ad 3. & 1. 2. quaest. 8. art. 3. in corp. vbi expressè fatetur, per actum conclusionis attingi etiam ipsa principia, quae prius fuerant cognita per praemissas.

Pro ea sic nonnulli à ratione argumentantur, 31 quia electio medij attingit intrinsecè finem, v. g. actus quo volo deambulationem propter sanitatem, amat intrinsecè sanitatem, quae est ratio formalis motiva illius actus; ergo & assensus conclusionis attingit intrinsecè obiecta praemissarum, quae sunt ratio formalis motiva ipsius. Et D. Thomas eà quaest. 8. 1. 2. hoc exemplo suam & nostram conclusionem persuadet. Ego huius argumenti Antecedens verissimè puto (vt ostendam Disputat. VII. de Animà, à num. 59.) verum consequentiam non arbitror adeò claram, vt negari non possit. si enim respondeatur, medium

ut medium formaliter non habere bonitatem nisi in ordine ad finem, quia utile formaliter non potest amari nisi in ordine ad id cui est utile (ut bene docuit D. Thomas eo loco) veritatem autem obiectivam conclusionis esse de se sufficienter cognoscibilem, licet non cognoscatur veritas præmissarum, saltem enim per alium actum potest sola cognosci. Si, inquam, hoc respondeatur, non facile potest impugnari: non ergo est bona consequentia ab electione ad conclusionem.

32 Probo igitur nostram sententiam ad hominem: quia multi ex adversariis censent, licet non sit necessarium per actum conclusionis attingi obiecta præmissarum, posse tamen attingi, & de facto sæpè attingi. Quorum ea est ratio, quia quando clarè intellectui proponitur ex parte obiecti una ratio connexa cum aliâ, potest intellectus cognoscere viam intrinsecè propter aliam; sed per præmissas proponitur intellectui clarè veritas conclusionis, ut connexa ex parte obiecti cum veritate præmissarum; ergo potest intellectus per assensum conclusionis cognoscere intrinsecè veritatem conclusionis propter connexionem cum veritate præmissarum. Hæc adversarij; ex quibus ego sic argumentor: Intellectus est potentia omnino necessaria in suis operationibus efficiens semper quantum potest; ergo si per actus præmissarum semper proponitur (ut tu faceris, & meritis) veritas conclusionis ut connexa cum veritate præmissarum, ita ut possit intellectus assentiri intrinsecè vii propter aliam, semper & necessariò ita assentitur. Cum enim (ut dixi) sit potentia necessaria, semper efficit, quantum potest, neque est in eius potestate, stantibus eisdem propositionibus evidentiis, iam assentiri, iam verò non; neque potest à voluntate impediri eiusmodi assensus, quia voluntas nequit impedire intellectum ne assentiat ei veritati quæ clarè & evidenter ipsi proponitur, ut ostendit fusiùs Sectione sequenti.

Confirmo & explico argumentum præcedens, independentè à liberalitate adversariorum. Quando ego dico, *omnis homo est animal*, *Petrus est homo*, ergo *Petrus est animal*, non solum per illas præmissas proponitur mihi connexio inter Petrum & animal, sed etiam huius ratio, quia scilicet *Petrus & animal* sunt idem cum vno tertio, scilicet cum homine: & hoc quidem manifestè proponitur, ergo intellectus tunc tenetur non solum assentiri Petrum esse animal, sed etiam rationi huius, scilicet, quia identificantur ea duo cum vno tertio. Patet evidenter consequentia, quia intellectus, sicut veritati alicui propositione evidenter necessariò assentitur, ita etiam necessariò assentitur rationi eius veritatis, si ea ratio evidenter proponatur ut necessariò proponitur.

34 Huic argumento respondent nonnulli, eo quidem probari intellectum, si non sit nimis distractus ad alia obiecta, teneri assentiri per conclusionem obiecto præmissarum; addunt tamen, quia difficilior est in conclusione cognoscere identitatem extremorum simul, & rationem illius, quam solam eam identitatem posse contingere, ut intellectus ex attentione ad alia obiecta, habeat quidem sufficientem virtutem ad assentiendum per conclusionem identitati extremorum secundum se, non autem possit simul as-

sentiri rationi eius identitatis seu obiecto præmissarum. Hæc solutio facile reicitur, Primò, quia nos hic loquimur, quando aliunde non est impedimentum; sicut etiam dicimus, intellectum teneri assentiri conclusioni, stante assensu præmissarum: & tamen etiam tunc posset quis dicere, aliquando non habere intellectum vires, propter attentionem ad alia obiecta, ad efficiendum assensum conclusionis, & consequenter tunc non esse ad illum necessarium. Secundò displicet ea solutio, quia quando intellectus attendit ita sufficienter præmissis, ut valeat elicere assensum conclusionis, vel fortè non potest ad alia attendere, illisve occupari, vel certè tam exigua est differentia illarum duarum conclusionum, ut si habeat virtutem ad inferendum, ergo *Petrus est animal*, etiam habeat ad dicendum, quia hæc duo connectuntur cum vno tertio, præsertim cum id ei per præmissas clarè & evidenter proponatur.

Secundò respondent, argumentum non habere vim in præmissis probabilibus, quia tunc saltem voluntas potest frenare assensum. Sed in hac solutione non respondetur ad rem, quia ego meo argumento non contendo, intellectum teneri assentiri præmissis: sed posito assensu præmissarum, quando assentitur obiecto conclusionis, debere assentiri rationi formali motuæ, hoc est, connexioni cum vno tertio. Ad hoc autem, quid ad rem, præmissas esse probabiles vel evidentes? Fortè voluere dicere, quando illatio est probabilis. Sed neque hoc potest sustineri: tum quia in rectâ figurâ illatio semper est bona; tum quia, sicut tunc probabiliter assentitur quis identitati extremorum inter se, ita etiam debet probabiliter assentiri illis rationi, scilicet identitati probabili cum vno tertio, per præmissas propositiones, neque ad punctum præfens probabilitas vel evidentiæ præmissarum aut conclusionis quidquam conducit.

Secundò, hoc idem ostendi olim; quia actus, quo credo fuisse Abrahamum, quia Deus id revelavit, & quia Deus est verax, est intrinsecè actus Fidei divinæ, vel saltè est assensus supernaturalis, quod vix ab illo negatur. Vnde rursus intuli, non posse illi subesse falsum. Ergo hic actus attingit intrinsecè obiecta præmissarum, scilicet veracitatem & revelationem Dei. Patet evidenter consequentia: quia si eam non attingeret intrinsecè, non niteretur intrinsecè veracitati & revelationi Dei, magis quam actus, quo quis propter dictum humanum eandem Abrahami existentiam crederet; ergo intrinsecè non magis esset actus Fidei divinæ, supernaturalis, & infallibilis, quam ille, quo propter motuum humanum eidem veritati assentiret, quod apertè falsum est. Respondent huic aliqui recēiores, eo ipso quo intellectus per duas præmissas supernaturales sit dispositus ad inferendam conclusionem, ei deberi elevationem ad inferendam supernaturalem conclusionem. Sed contrâ, quia id omnino gratis ab his docetur: rectè enim potest res aliqua naturalis pendere ab aliâ supernaturali. Non enim continuò, si pendeat aliquid à re supernaturali, est etiam intrinsecè & in se supernaturale: memoria enim, quam diabolus habet de gratiâ amisâ, & dolor de eâ amissione, pendet ab ipsâ gratiæ existentia, quæ est supernaturalis, & tamen non propterea

ea memoria & dolor sunt supernaturales: imò peccata possunt per se pendere à re supernaturali, vt v.g. superbia Angeli ex donis acceptis. male ergo ex eo, quòd actus conclusionis pendeat à pramissis supernaturalibus, inferi eius supernaturalitatem, si aliunde dicas per eam conclusionem non attingi intrinsecè obiecta pramissarum. ³⁸ Contrà Secundo, & fortius: quia tripse fateris, assensum conclusionis non pendere ab eis pramissis, à quibus hic & nunc oritur, sed posse esse sine illis; ergo iste idem assensus potuit haberi sine eis pramissis supernaturalibus, v.g. quia multi Historici fide digni eandem Abrahami existentiam testantur: tunc autem ille assensus nullo modo est supernaturalis; ergo neque nunc, quando casualiter oritur à pramissis supernaturalibus, erit ab eis per se pendens, aut supernaturalis.

Diceret fortè aliquis, & difficilius, etiam si per actum conclusionis attingatur obiectum pramissarum, manere eandem difficultatem: ego enim suppono aliunde, per actum naturalem posse etiam attingi obiectum supernaturale; ergo etiam si ille actus conclusionis attingeret (vt iam contendo) obiecta pramissarum, adhuc posset esse actus naturalis: vnde ergo inferitur, hic & nunc cum esse supernaturalem? Vel certè, vnde cumque id inferatur, non penderet ex eo, quòd attingat obiecta pramissarum. Malum ergo est argumentum à me supra tactum. Adhuc tamen respondeo, disparitatem esse manifestam: nam licet non sufficiat, vt aliquis noster assensus fidei sit supernaturalis, per eum attingi obiectum supernaturale (vt obiectio contendit & conuincit) hoc tamen vt minimum requiritur, non enim de facto nos habemus vniquam assensum supernaturalem fidei propter motiua naturalia. vnde infero, actum intellectus, qui non attingit motiua supernaturale, non esse supernaturalem. Hinc rursus colligo, illum actum conclusionis, quo cognosco Abrahamum fuisse, in sententiâ aduersariorum non esse supernaturalem, quia nullum habet motiua supernaturale intrinsecum. At in meâ sententiâ, eo ipso quòd attingit obiecta pramissarum, quæ sunt motiua supernaturalia, iam ex hac parte est capax supernaturalitatis, etiam si hoc adhuc non sufficiat, sed debeat vterius proportionato modo illud obiectum attingere, quod etiam hic actus habet, eò quòd per eas pramissas hic & nunc proponitur obiectum illud supernaturale sufficienter, & debito modo, vt attingatur per actum conclusionis supernaturalem, quod non potest dici in sententiâ contrariâ. Licet enim propositio per pramissas sit supernaturalis, quia tamen obiectum est purè naturale, non potest terminare actum supernaturalem.

⁴⁰ Adhuc tamen huic solutioni non acquiesco, vrgeoque, eo ipso quòd per actum supernaturalem vel fidei, vel prudentiæ infusæ, sufficienter proponatur voluntati honestas ipsa naturalis, quæ in largitione eleemosynæ reperitur, potest voluntas per actum supernaturalem virtutis infusæ eam eleemosynam amare, etiam si nihil supernaturale ex parte obiecti attingat: ergo similiter, si per pramissas supernaturales proponatur sufficienter obiectum conclusionis, poterit intellectus per conclusionem supernaturalem illi obiecto assentiri, etiam si sit obiectum purè naturale;

ergo adhuc poterit ille assensus conclusionis esse supernaturalis, etiam si non attingat obiecta pramissarum.

Propter hanc replicam, re melius consideratâ, arbitror, argumentum supra à me factum num. 36. non esse omnino efficax, probabile tamen valdè. Nam quidquid sit de doctrinâ in hac obiectione datâ, certum est, multò facilius percipi, illum assensum conclusionis esse supernaturalem, quando attingit intrinsecè ipsammet reuelationem diuinam, sicut eam attingunt pramissæ, quàm quando solum attingit obiectum purè naturale, & nullo modo aliquid supernaturale. Si enim supponimus, pramissas esse supernaturales, connaturale est, vt conclusio habens idem obiectum, sit etiam supernaturalis: at si habeat præcisè aliud obiectum purè naturale, licet illatum ex priori, nulla videtur solida posse assignari ratio pro illius supernaturalitate, etiam si absolute non repugnet aliquis actus eam solam veritatem attingens, & tamen, supernaturalis, vt contendit obiectio.

SUBSECTIO TERTIA.

Altera probatio.

PROBATVR ergo Tertiò nostra sententiâ ex ⁴¹ his quæ Subiectione 1. supposui, scilicet, conclusionem esse intrinsecè conclusionem, & aliquid specialiter cognoscere quod per ⁴² *ergo* denotetur: hoc autè nihil aliud potest esse, quàm obiecta ipsa pramissarum, vt per se patet. Confirmatur, Si conclusio nō respicit intrinsecè obiecta pramissarum; ergo intrinsecè attingit suum obiectum præcisè in se & formaliter, estque assensus omnino similis assensui primorum principiorum, illa enim physica dependentia à pramissis, quam aliqui ponunt, si non cognoscitur per assensum conclusionis, non impedit immediatum assensum suo obiecto, & propter se magis, quàm si non penderet, præterquam quòd ostendi supra, eam dependentiam nullam esse. Sed respondebis fortè Primò, illud *ergo*, quod cognoscitur per assensum conclusionis, esse idem ac si diceret, *hinc inferitur Petrum esse animal*; hoc autem non esse cognoscere rursus obiecta pramissarum. Sed contrà, quia eo ipso quòd dicit, *hinc sequitur*, illud *hinc* idem est ac, *ex hac connexion cum vno tertio inferitur, ea esse idem inter se*: hoc autem est formalissimè cognoscere per assensum conclusionis eam connexionem cum tertio, quæ cognita erat per pramissas, vt ego contendo nec amplius à te peto.

Dices Secundo, etiam in nostrâ sententiâ assensum conclusionis non esse essentialiter conclusionem: quia licet attingat obiecta pramissarum intrinsecè, id tamen non sufficit, vt sit intrinsecè conclusio; ad hoc enim requiruntur duæ pramissæ formales, à quibus procedat. Vnde, si maneret ille actus conclusionis sine pramissis, non esset conclusio formalis; ergo etiam noster nemur argumento respondere. Respondeo, in meâ sententiâ assensum conclusionis necessariò esse conclusionem; dicit enim, *hinc sequitur, Petrum esse animal*: hoc autem essentialiter est aliquid inferre, seu concludere; vnde fit, vt nullo modo esse possit, nisi præcesserint pramissæ, propter

per quas dicat, *hinc inferitur*. Quod si per possibile vel impossibile sine illis poneretur, adhuc esset conclusio, quia tunc etiam concluderet, & inferret: nam etiam tunc diceret, *hinc inferitur*, & forte ob eam rationem repugnat illum manere sine præmissis.

43 Ultimo tandem meam sententiam probo, quia intellectus dum discurret, nititur illi principio, *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt idem inter se*. in hoc enim consistit tota vis syllogistica, ut alibi ostendi; ergo quando assentitur conclusioni, debet illud principium aliquo modo cognoscere, alias non nitetur: quo modo enim nititur ei quod ignorat, seu de quo non cogitat? Debet ergo assentiri identitati extremorum conclusionis, eo quod sunt idem vni tertio.

Dices Primum, Hoc argumentum nimium probari, scilicet, etiam rusticum facientem ordinarios syllogismos, actu cognoscere illud principium, *Quæ sunt idem vni tertio, &c.* quod aperte repugnat manifestæ experientie: nam & in nobis sæpe syllogismos sine eâ cognitione experimur.

44 Respondeo, illud principium posse sumi vel universaliter loquendo; ut sic autem, fateor non esse necessarium actu cognosci in omni syllogismo, & hoc probat aperte obiectio facta: vel posset etiam magis stricte & in particulari sumi, v.g. hæc extrema hic & nunc sunt eadem cum homine, & idem sunt idem inter se; & hoc dico necessarium in omni syllogismo cognosci debere. Si enim ea est ratio assentiendi, debet ea proponi intellectui: quomodo enim mouebitur à ratione, seu motui, quod nullo modo cognoscit? Neque potest adduci experientia, quâ oppositum suadeatur: dum enim dicit rusticus *ergo*, seu *hinc sequitur*, ibi cognoscit illud principium ad materiam determinatam, & particularem contractum, ut paulo ante dixi.

45 Dices Secundò, proposita per utramque præmissam identitate illorum extremorum cum vno medio, proponi identitatem eorum inter se, etiam reflexe non proponatur, idem inter se connecti, quia connectuntur cum vno tertio. Sed contra, quia ego non contendo, antequam per conclusionem intellectus assentiat, debere esse aliquod iudicium distinctum, quo ea connexio cognoscatur; sed per ipsum actum conclusionis, quo assentitur illi identitati extremorum, debere assentiri rationi formali motui ad ipsum assensum, id est, quia sunt idem vni tertio: sicut quando ex bonitate cognita voluntas determinatur ad amandum obiectum, per actum voluntatis attingit ipsam rationem formalem bonitatis, & non solum amat bonum, sed quia bonum, quando directe mouetur ab obiecto, ergo etiam intellectus, quandoquidem directe mouetur ab eâ identitate cum vno tertio, non solum debet cognoscere ea quæ sunt idem inter se, sed etiam rationem ipsam quâ mouetur, scilicet quia sunt eadem isti tertio.

SYBSECTIO QUARTA.

Obiectiones nonnullæ solute.

46 PRIMA sit: Per assensum præmissarum excitatur perfectissime apprehensio de identitate extremorum inter se, ergo potest illi assentiri

intellectus, etiam si non assentiat motui, scilicet quia identificantur vni tertio. Respondeo, tunc simul excitari apprehensionem de identitate eorum inter se, propter identitatem cum vno tertio, quæ est ratio motui assentiendi, ut & multi ex aduersariis fatentur: unde necessario subsequitur iudicium de toto illo obiecto; non enim est liberum intellectui, excitatâ euidenti specie de duobus obiectis; vni assentiri, alteri verò non.

Secunda obiectio: Si assensus conclusionis attingit obiecta præmissarum, ergo habitus generatus ab eâ conclusione, attingit obiecta præmissarum, ac numquam deinceps potero cognoscere obiectum conclusionis, nisi cognoscendo præmissas, quod euidenter est fallum. licet enim Deum v. g. primò non nisi per discursum ex creaturis cognoscere potuerim, non tamen propterea, quoties deinceps Dei recorder, formo iterum cum discursum quem primò habui; ergo assensus conclusionis non tangit obiectum præmissarum.

Obiectio difficilis: sed cui tenentur omnes 47 respondere, etiam aduersarij: sæpe enim contingit, ut vnico actu duo obiecta cognouerimus, & tamen postea recordemur vnus tantum, non verò alterius. Quando enim dico, *Petrus & Paulus sunt mortui*, id dico vno actu copulatio, in omnium sententiâ, qui propterea falsus esset, si vel vnus non fuisset mortuus: sæpe autem contingit, ut postea recorder Petrum mortuum, nihil autem de Paulo mihi occurrat. Idem esset casu, quo vnico actu dicerem, *Petrus potest sentire, quia est animal*, quod à nemine negabitur vno actu fieri posse, & tamen non idem si recorder illum posse sentire, teneor continuo recordari *quia est animal*; & sæpius contingit me facere aliquam rem externam propter finem certum determinatum, quo casu vnico actu cognosco me hoc facere propter hunc finem, postea tamen recorder me fecisse illam rem: non est autem modus, ut recorder finis; quomodo ergo 48 habitus aut species relicta ex priori actu, qui vtrumque obiectum indiuisibiliter cognouit, postea non efficit similem actum cognoscentem vtrumque, sed solum vnâ partem eius obiecti? Vides ergo difficultatem esse communem, nec pendere à questione aut sententiâ meâ præsentî. Idem possem vltiorem solutionem ad disputationem de speciebus merito referuare. Dico tamen nunc breuiter, speciem (quæ sola in meâ sententiâ est habitus intellectualis) etiam si repræsentet ex parte sui indiuisibiliter duo vel tria obiecta, posse tamen postea excitare seu elicere cognitionem de vno, non verò de omnibus alijs. Sic communiter Thomistæ, cum communiori ac probabili sententiâ, ponunt in Angelis species indiuisibiles ex parte sui, extendentes tamen se ad multa obiecta, quæ species, non quia excitentur in ordine ad vnum obiectum, excitantur in ordine ad omnia. Rationem huius à priori in nobis facile reddo; quia species quæ excitatur ad efficiendum actum, requirit aliquam apprehensionem de suo obiecto, vel conditionem aliam physicam diuersam. Contingit autem, ut licet 49 vnica sit species v. g. de Petri & Ioannis morte, postea nominet mihi aliquis solum Petrum, & tunc recorder eum mortuum; quia verò Ioannes non

non est nominatus, non cogitem de illo quidquam, etiam si eadem sit de utroque species. Ita dico, unica fuit species, quâ cognoui Petrum esse animal, quia & erat homo, & omnis homo est animal: at quia postea dicit quis mihi, Petrum esse animal, & nihil dicit de præmissis, idè excitatur ea indiuisibilis species ad eliciendum hunc actum, *Petrus est animal*. non autem ad dicendum, *quia est homo, & omnis homo est animal*: quod si ab aliquo eam causalem audirem, certè tunc totum illud cognoscerem. Vnde addo, postea per secundum actum, quo solum dico, *Petrus est animal*, non intendi primam speciem, quæ ad obiectum præmissarum etiam extendebatur, sed produci aliam solum respicientem illam veritatem, *Petrus est animal*: & hinc rursus prouenire aliquando, ut hæc secunda species repetitione horum actuum intendatur, altera verò pereat: & hinc tandem oritur, ut postea possim recordari veritatis huius in conclusione illata, non autem possim, etiam si velim, recordari vnde id probauerim, quod in exemplis supra allatis in omnium sententiâ concedi debet. Et in habitibus voluntatis idem passim contingit, ut qui inceperit amare aliquod obiectum propter vnum determinatum motuum, postea tamen sit facilis ad amandum illud obiectum, etiam independentem ab illo motuo: imò & aliquando propter contrarium. Sic qui affuecit furari, etiam si propter adulterium, adhuc, si castus sit, tentatur ad furandum.

Tertia obiectio: Si assensus conclusionis terminaretur ad obiecta præmissarum, non esset vnde dependeret à præmissis formalibus, quod falsum est. Sequela probatur, quia in tantum potest dependere à præmissis, in quantum ipsæ sunt manifestationes obiecti formalis: sed in nostrâ sententiâ ipsa conclusio est manifestatio obiecti formalis, quia ipsa dicit, connecti extrema cum vno tertio, ergo non eget præmissis formalibus.

51 Respondeo, intellectum paulatim à minoribus ad maiora procedere, & à magis notis ad minus nota: vnde incipit à præmissis seorsum, ut tandem possit obtinere conclusionem, quæ cognoscit totum quod per præmissas fuit cognitum, & aliquid amplius: sicut iudicium pendet ab apprehensione, & amor à cognitione, etiam si ferantur ad idem obiectum. Et in nostrâ sententiâ res est clarior: quia cum assensus conclusionis dicat, *ex hac identitate cum vno tertio*, seu *hinc sequitur* (quod idem esse supra ostendi) necessariò supponit præcognitam per præmissas eam identitatem cum tertio, quod & supra notauit.

Quartò obijciat quis: In conclusione non debere repeti præmissas, ut omnes videntur supponere: at si assensus conclusionis attingeret obiecta præmissarum, repeterentur præmissæ in conclusione; ergo conclusio non attingit ea obiecta. Confirmatur. Numquam quis experitur in se eam repetitionem: quia v. g. in hoc syllogismo, *omnis homo est animal, Petrus est homo, ergo Petrus est animal*, in illo consequenti, *ergo Petrus est animal*, præcisè videtur cognosci Petrum esse animal. neque potest quis experiri, se per eum actum cognouisse, Petrum esse animal, quia omnis homo est animal, & Petrus est homo.

52 Respondeo, in conclusione non repeti exte-

rius præmissas, quâ particula *ergo* proponitur loco repetitionis, in mente verò necessariò dari eam repetitionem, quæ est *ergo* mentale. Ad confirmationem respondeo, negando non esse eam experientiam de repetitione: idem enim est experiri, me assentiri conclusioni propter præmissas, ac experiri eam repetitionem. Imò Substitutione primâ ostendi, nos experientiâ noscere non posse inferre conclusionem, solum dicendo, *Petrus est animal*: sed necessariò debere cognosci à nobis illud *ergo*, quod idem est: at hinc sequitur, illum esse animal. quod inde rursus suadetur: quia si rogeris, cur assentiaris huic veritati, Petrus est animal; respondebis, quia est homo, & omnis homo est animal. Cognoueras ergo id per intellectum, etiam si exterius non habueris eam repetitionem. Imò addo, licet non daretur ea experientia, adhuc non sequi, non esse in intellectu eam repetitionem; quia de actibus intellectus difficilis est experientia: habemus enim ante quodlibet iudicium duas vel tres apprehensiones, aliam subiecti, aliam prædicati, aliam verò totius propositionis; & tamen rogatus quis, an in se experiat eas apprehensiones, fortasse negatiuè respondebit. Ratio est, quia licet actus intellectus sint manifestationes obiectorum, ipsi tamen in se sunt valde difficiles cogniti, respectu nostri intellectus, qui in hac vitâ cognoscit dependere à phantasmatibus. Vnde non mirum, si, licet non daretur experientia de prædictâ repetitione, non propterea à nobis negaretur.

Quintò obijciat: Si, positis præmissis, intellectus eliciat assensum, quo præcisè attingat conclusionis obiectum, non autem præmissarum, actus ille erit conclusio; ergo non est de ratione conclusionis, assentiri obiecto præmissarum. Consequentia est bona. Antecedens probatur, quia ille actus fieret ex præexistenti cognitione; ergo esset conclusio.

Respondeo, in eo casu non posse ex præmissis elici actum, quo non assentiat obiecto præmissarum, quia per præmissas proponuntur intellectui extrema conclusionis vnita cum vno medio clarè & euidenter: vnde non potest intellectus illi non assentiri. Quod si Deus impediret tertium assensum, attingentem rursus obiecta præmissarum, & eius loco poneret alium, quo præcisè cognosceretur Petrus esse animal; non daretur tunc conclusio, quia eiusmodi actus non fieret ex præmissis: non enim assentiretur obiecto clarè proposito per illas, vnde tunc præmissæ se haberent omnino per accidens respectu illius actus, qui idè non esset conclusio.

Sextò obijciat: Ex falso sequi aliquando verum, ut in hoc syllogismo, *omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal*, præmissæ sunt falsæ, consequens autem verum, & per consequentiam bonam: sed si per assensum conclusionis attingerentur præmissæ, eo ipso quod aliqua ex præmissis esset falsa, esset falsa etiam conclusio; ergo per assensum conclusionis verum, deductum ex falsis præmissis, non attingitur obiectum præmissarum; idem ergo erit in aliis conclusionibus. Respondeo, numquam in mente sequi ex falso verum, propter rationem factam in obiectione. vnde commune proloquium, *ex falso sequitur verum*, non potest intelligi

ligi nisi in vocibus externis, seu in externâ argumentatione.

Ultimo obijciat: Electio non terminatur intrinsecè ad bonitatem finis, ergo nec conclusio ad obiectum præmissarum. Falsum. Antecedens, (de quo, dum de Voluntate agetur, dicemus) & consequentia mala: quia etsi voluntas posset præcisè amare bonitatem medij, quamvis tunc proponeretur bonitas finis; non tamen inde liceret inferre, etiam intellectui posse per conclusionem assentiri soli obiecto conclusionis, s6 omisso obiecto præmissarum. Disparitas est clara: nam voluntas, utpote quæ est potentia libera, non amat necessariò omnia quæ ei proponuntur; intellectus verò, quia potentia necessaria, necessariò assentitur obiecto clarè proposito, & cum per præmissas (ut ostensum est, & tu fatearis) clarè proponantur intellectui extrema conclusionis unita cum medio, non potest non illis assentiri propter eam connexionem, licet posset voluntas amare medium, quin intrinsecè amaret finem per illum eundem actum. Alia obiectio de maiori certitudine præmissarum expediatur facile à nobis Disputatione sequenti, Sectione 3.

SECTIO V.

De causalitate præmissarum in conclusionem.

Dvo sub hoc titulo possunt inquiri: Primum est, utrum requiratur coexistentia utriusque præmissæ in instanti conclusionis. Circa quod sit

57 Conclusio affirmatiua, quæ est communis inter omnes, & probatur facile: quia præmissæ concurrunt ad conclusionem vel formaliter, illuminando intellectum, vel efficiendo ipsam conclusionem; sed neutrum potest præstari à præmissis, nisi actu existant, ergo. Probatur Minor, quia sicut lux præcedens modò non potest illuminare formaliter, neque calor præcedens modò calefacere, quia causa formalis & efficiens requirunt existentiam ad causandum; ita similiter nec præmissæ poterunt illuminare intellectum, ut efficiat conclusionem, aut illam simul efficere, nisi actu coexistent; quia præcessisse in instanti antecedenti, est denominatio omnino extrinseca, quæ nihil prorsus iuvat ad cognoscendum formaliter in hoc instanti magis, quàm si actu non extitisset.

58 Aduerte tamen, non requiri necessariò duas præmissas realiter distinctas (ut supra notauimus) si intellectus per vnicum actum cognosceret obiectum utriusque præmissæ, ille actus esset sufficiens ad inferendam conclusionem. Ratio est etiam supra data, quia ideò requiruntur duæ præmissæ, non quia duæ formaliter, sed quia per illas ostenditur duplex connexio medij cum extremis; quòd si hæc duplex connexio per vnicum actum ostendatur, redundant duæ.

Secundo potest inquiri, an assensus præmissarum producant physicè assensum conclusionis, an solum concurrant illuminando intellectum, eumque dirigendo eo modo, quo de Logica dixi Disputat. III. num. 36. in ordine ad alias scien-

tias. In hac difficultate communior & vera sententia est, assensus præmissarum solum concurrere formaliter & illuminatiuè. Probatur ratione factâ in simili de Logica loco citato, quia non sunt multiplicandi influxus sine necessitate; at, ut intellectus illuminetur per præmissas de connexionem extremorum cum medio, nullam habet necessitatè influxus actus physici præmissarum; non est ergo ponendus. Confirmatur à simili. Voluntas per solam propositionem obiecti absq; concursu effectiuo cognitionis determinatur sufficienter ad amandum; ergo etiam intellectus per solam propositionem formalem connexionis extremorum cum medio sine concursu effectiuo illius propositionis, sufficienter determinabitur ad assensum conclusionis.

Dices, Præmissæ substituuntur loco speciei impressæ; sed hæc concurrunt efficienter ad cognitionem, ergo & præmissæ. Respondent nonnulli, negando consequentiam: cuius eam reddunt rationem, quòd species impressa non potest formaliter determinare intellectum ad cognitionem, sæpè enim etiam unita cum intellectu illum non determinat; ergo requiritur in specie impressâ alia determinatio distincta à formali, hæc autem est efficiens; præmissæ verò sufficienter determinant in genere causæ formalis illuminando. quòd vel inde patet, quia (ut dicitur statim) nequeunt esse in intellectu simul, quin inferant conclusionem.

Verùm hæc solutio non satisfacit; quia species impressa non requiritur (ut Disputatione IV. de Anima Sectione 2. fusè ostendam) ad determinandam indifferentiam intellectus; sed ad complendum illum in ratione potentis producere eam expressionem prædicatorum, quæ in cognitione continetur: ergo præter præmissas illuminantes, debet habere aliquod principium quod eam expressionem contineat, vel ipsa præmissæ debebunt concurrere efficienter. Confirmo: Vnde cumque id proueniat, certè intellectus se solo non est adequatè potens efficienter producere cognitionem (si enim hoc haberet, frustra concurreret cum illo species); ergo ad efficiendam conclusionem etiam indigebit concursu speciei, vel alterius suppletis eius vices. At per concursum formalem non suppletur virtus effectiua, ut per se patet; ergo vel debent etiam efficienter præmissæ concurrere, vel non suppleat defectum specierum. Ideò arbitror dicendum, debere etiam tunc concurrere actiuè speciem aliquam impressam conclusionis.

Sed hinc insurgit noua & grauis difficultas: Intellectus tunc non habet eam speciem de conclusione; suppono enim, eam veritatem nunquam antea ab ipso cognitam, sed tunc primò inferri ex eis præmissis; quomodo ergo poterit concurrere species quæ nondum est? Quòd si propterea dicas tunc produci ab ipsis præmissis speciem conclusionis, quæ species actiuè concurrat ad conclusionem; contra insurgam, quia frustra ponitur ea productio, & connaturalis tribuetur influxus ille actiuus ipsis præmissis. Si enim hæc continent speciem impressam, etiam continebunt virtutem actiuam ipsius speciei, & consequenter poterunt per se immediatè tam benè concurrere, quàm ipsa species. Ideò aliter re-

spondeo, probabilius esse, tunc concurrere spe-

ciem utriusque præmissæ; utraque enim ea species continet virtualiter etiam actum conclusionis. Mouetur, quia actibus intellectus & voluntatis non tribuitur virtus physica productiua ariorum actuum, v. g. cognitio de Petro non potest physicè producere aliam sibi similem cognitionem, etiam si possit producere habitum, & speciem impressam, quæ rursus sint productiue cognitionis. Vnde non bene valet, præmissæ continent species, ergo possunt concurrere sicut & ipsa species: quemadmodum etiam non rectè infertur, præmissam esse productiuam alterius præmissæ sibi similis, eò quòd sit productiua speciei, & hæc rursus alterius præmissæ. Ratio à priori, quia sæpè effectus habet virtutem immediatè producendi aliquid, quæ virtus non est in causâ eius effectus, quod ex differentiâ specificâ propriâ ei conuenit.

Obiicies Secundò, Aristotelem 1. Poster. cap. 1. & 2. & 2. Physices text. 21. vbi docet, conclusionem effici à præmissis. Respondeo, *non effici* non sumi in omni rigore: aliquando enim tribuitur causæ formali, quia hæc licet non efficiat propriè, determinat tamen potentiam ad efficiendum, quâ etiam ratione explica D. Thomas, si quando cum Aristotele docere videtur, conclusionem effici à præmissis.

SECTIO VI.

An assensus præmissarum necessitent ad assensum conclusionis.

63 **I**N hac difficultate duo includuntur: Primum, an necessitetur intellectus ex assensu præmissarum quoad speciem; ita ut non relinquatur in eo tunc virtus ad efficiendum assensum contrarium. Secundum, an etiam necessitetur quoad exercitium, ita ut non solum non possit elicere contrarium, seu dissentire, verum nec cessare ab assensu conclusionis. Pro quâ difficultate sic

PRIMA CONCLUSIO. Intellectus, positus assensibus præmissarum, necessitatur ad assensum conclusionis saltem quoad speciem, id est non potest elicere assensum contrarium. Hæc est communis, & probatur facili: quia intellectus nequit dissentiri vero, & assentiri falso, ut tali euidenter proposito; sed per præmissas proponitur intellectui, ut euidenter verum, obiectum conclusionis, & eius contrarium ut euidenter falsum; ergo stantibus illis præmissis, non habet intellectus potentiam ad negandum obiectum conclusionis, & assentiendum opposito. Maior & consequentia sunt euidentes. Minor autem facili probatur, quia per præmissas proponuntur extrema conclusionis vnita cum medio, ergo per illas proponitur intellectui, ut euidenter, connexio ipsorum extremorum inter se, & separatio ut euidenter, falsa (quia quæ sunt eadem vni tertio, necessariò sunt eadem inter se); ergo per præmissas ita proponitur intellectui obiectum conclusionis, ut nequeat illi dissentire, sicut nequit voluntas odio habere obiectum quod illi proponitur bonum præcisè, & nullo modo ut malum: obiectum enim amoris est bonitas, & veritas est obiectum assensus; malitia autem obiectum odij, & falsitas obiectum dissensus. Hæc conclusio lo-

cum habet, non solum quando præmissæ in se sunt euidentes, sed quando, licet falsæ sint, vel solum probabiles in se, intellectui tamen euidentes apparent. Imò etiam si solum probabiles appareant, idem etiam dicendum est, dummodo ex eis sequatur euidenter conclusio, & semel illis assentiatur intellectus; quia non potest intellectus simul assentiri & dissentiri eidem obiecto, etiam si appareat solum probabiliter, quia probabilitas tantum conducit, ut possit assensum suspendere circa præmissas: si autem semel illis assentiatur, repugnat ut, stante eo assensu, simul eliciat dissensum circa illud conclusionis obiectum, quod est idem cum obiecto præmissarum; ergo si semel assentiatur præmissis, vel solum probabilibus, ex quibus tamen euidenter infertur conclusio, non poterit conclusioni dissentire; quia tunc proponitur intellectui euidenter obiectum conclusionis idem cum obiecto præmissarum; eidem autem cognito euidenter ut eidem, non potest simul intellectus assentiri & dissentiri.

SECUNDA CONCLUSIO. Neque quoad exercitium potest intellectus, supposito assensu præmissarum, ex quibus euidenter infertur conclusio, cessare ab assensu conclusionis. Hæc est communissima. Eam tenent D. Thomas, Aristoteles, Caietanus, Scotus, Durandus, Fonseca, & alij apud Conimbricenses in præfati cap. 1. quæst. 4. art. 4. quos & ipsi sequuntur. Eam probò: quia causa necessaria est illa, quæ, positus omnibus requisitis ad operandum, necessariò operatur, etiam quoad exercitium: sed intellectus est causa necessaria, & positus præmissis euidentibus ex quibus euidenter infertur conclusio, habet omnia requisita ad assentiendum conclusioni, ut omnes fatentur; ergo non potest non illi assentiri. Huic argumento possent respondere, qui contrariam tuerent sententiam, vnum ex prærequisitis intellectus ad assentiendum, esse licentiam voluntatis, seu consensum per actum: quo permittat intellectui assentiri, vel saltem per puram omissionem, sicut potentia locomotiva est quidem potentia necessaria, indiget tamen imperio voluntatis ad operandum. Vnde facili concedent, intellectum, positus omnibus requisitis ad operandum, non posse non operari; negabunt tamen inde inferri, positus assensibus præmissarum, teneri ad assentiendum, nisi voluntas consentiat; imò si hæc reclamet, intellectus tenebitur cessare ab assensu conclusionis. Nonnulli hanc solutionem impugnant, eò quòd voluntas non possit impedire potentiam necessariam, & habentem omnia prærequisita ad operandum. Sed hæc impugnatio non diruit quod aduersa pars erigit: supponit enim replica, ante imperium voluntatis intellectum esse completum, hoc autem negatur ab aduersariis, & in hoc totam vim solutionis constituunt: dicunt enim, vnum ex prærequisitis esse, ne voluntas impediatur. Ego dico, ratione naturali non posse solutionem hanc solidè rejici: si enim ille dicat, intellectum, sicut pendet ab aliis multis conditionibus physicis ad operandum, ita etiam pendere à licentia voluntatis, quæ in hoc repugnantia? aut quâ ratione naturali contrarium ei ostendatur? Sed adhuc non euadent, possunt enim aliter premi. Primò: nam ipsi, qui ponunt hanc dependentiam intellectus ab eâ conditione, incumbit vel experientia vel ratione eam

eam probare, alioquin exploderetur tamquam gravis conficta, & dans occasionem, ut quilibet sine ulla ratione ex suo cerebro nouas effingat conditiones quibus intellectum in operatione subiciat: semper enim, qui nouum aliquod prædicatum aut dependentiam vel connexionem ponit, tenetur positiuo argumento eam stabilire, nec sufficit, si ostendat contrariam partem non posse etiam argumento positiuo impugnari. nam qui negat, non tenetur probare; tenetur autem, qui affirmat: fatisque forte ad negandum est argumentum, id gratis contingi. Vteritis iam ad rem nostram: nullum est argumentum, nulla expectantia; quæ probetur, postquam intellectus per præmissas iudicauit, *hæc duo sunt idem vni tertio*, indigere voluntatis consensu, ut dicat, *ergo hæc duo sunt idem inter se*; quod contingit formalissimè in syllogismis: vel clariùs, postquam iudicauit Petrum v.g. & Regem esse idem, & iudicauit Petrum esse mortuum, tunc adhuc indigere licentiâ voluntatis, ut credat Regem esse mortuum, quis hoc credit? Per formam autem bonam syllogismi intellectui ostenditur euidenter, obiectum præmissarum & conclusionis esse idem, & per præmissarum assensum fatetur intellectus, verum esse obiectum illarum; unde ergo tu inferes, illum, ut dicat, *ergo etiam obiectum conclusionis est verum*, debere expectare licentiam voluntatis?

69 Secundò reijcitur ea solutio instantis manifestis ab ipso intellectu desumptis. Si enim proponatur ei obiectum aliquod clarè & euidenter, nequit assensum cohibere, nec voluntas ei dicere potest, *ne assentiaris*. Quod ostenditur exemplo actuum intuitiuorum: si enim visus rectè dispositus sit, & obiectum præsens, non potest voluntas cohibere ne videat colorem, & ne assentiatur illum ibi esse. Numquid, si videam duos homines ambulantes, & aliquis dicat, *Duo ambulant*, potero ego illi non assentiri? certè experientia contrarium manifestè ostendit. Hinc Tertiò ea solutio reijcitur, quia non est maior ratio, cur intellectus debeat esse subiectus voluntati in ordine ad actus euidentes, quam potentia visiva, & alia exteriores; sed hæc non possunt impediri rectè à voluntate, ergo neque intellectus.

Dices, Intellectus est magis coniunctus voluntati, quam potentia exterior, idèò magis obediens. Sed contrà Primò, quia in meâ sententiâ omnes potentia, externæ etiam, sunt identificatæ cum animâ; ergo hæc tam sunt coniunctæ voluntati, quam intellectus. Quod autem externæ pendeant ab aliquibus dispositionibus materialibus, quid conducit ad hoc, ut eis dispositionibus positus non possit frenari à voluntate, possit verò intellectus, positus etiam suis dispositionibus spiritualibus, quibus indiget? Contrà Secundò, etiam potentia locomotiva est exterior, & tamen magis obedit quam intellectus, ergo quod sit vel non sit externa, parum conducit ad punctum præsens. Ratio à priori est, quia potentia cognoscitiua, quæ de facto dantur, rapiuntur necessariò in obiectum euidenter eis propositum. quod S. P. N. Ignatius, in aureâ illa obedientiæ Epistolâ, de intellectu tamquam rem omnino certam supponere videtur, excusans inde Religiosum, qui in re euidenter falsâ suo Superiori dissentit.

Tertiò, eadem veritas suadetur exemplo volun-

tatis, quæ licet sit potentia libera, si tamen semel efficaciter amplectatur aliquem finem, non potest non amplecti medium vnicè necessarium ad finem; quod si hoc non amplectitur, cessat à fine: ergo à fortiori intellectus, qui est potentia necessaria, si semel assentiatur obiecto ex quo euidenter aliquid sequitur, non poterit non assentiri illi quod sequitur. Cum ergo ex eo, quod duo extrema sint eadem vni tertio, necessariò sequatur, imò sit idem ea esse idem inter se, non poterit, si semel assentiatur esse eadem vni tertio, non assentiri esse eadem inter se.

Obiicies Primò, Potest dari habitus facilitans ad assensum conclusionis, ergo ille assensus non est necessarius quoad exercitium, alioquin non posset dari noua facilitas circa illum. Nego primum Antecedens, de quo Disputatione 1x. de Animâ, à num. 21. Secundò nego consequentiam: quia etiam si intellectus esset necessitatus, posset dari habitus, non ut magis determinaretur intellectus ad conclusionem, neque ut magis ad eam alliceretur, sed ut minori cum concursu eam eliceret, & in eâ eliciendâ minùs defatigaretur; fatigantur enim potentia etiam in actibus ipsis externis intuitionis, auditionis, &c. licet sint ad illos omnino determinatæ. An autem hinc absolute inferatur, dari habitus in intellectu à speciebus distinctos, dicam loco citato.

Obiicies Secundò, Intellectus est potentia subdita voluntati, ergo potest à voluntate impediri assensus conclusionis, etiam positus præmissis. Confirmatur: idèò requiritur pia affectio in voluntate ad assensum fidei diuinæ, quia potest voluntas impedire eum assensum, ergo etiam poterit impedire assensum conclusionis. Respondeo, intellectum subditi voluntati, quatenus potest voluntas illum impedire ne habeat præmissas, imperando illi attentionem circa aliud obiectum: at, si semel permittat intellectui assensum circa præmissas, non poterit impedire circa conclusionem. Et idem est, quando aliunde aliquod obiectum ei proponitur euidenter, ut in simili diximus de potentia visiva, & de aliis potentiis externis, quarum actus non potest voluntas impedire, si semel potentia sint expeditæ, & sufficienter applicatæ ad operandum: alioquin posset quis, etiam postquam assensus est, librum, quem habet v.g. esse alienum, & omne alienum debere restituere; posset inquam per imperium voluntatis cessare ab assensu ex illis illato, scilicet illum librum debere restituere, & consequenter, non peccaret non restituendo, quia non habet iudicium quo iudicet se teneri illum restituere. quod quàm sit absurdum, nemo non videt. Ad confirmationem de piâ affectione circa assensum fidei, facile respondetur, ipsam piâ affectionem non requiri circa conclusionem, sed circa alteram præmissam obscuram, quâ assentiatur, Deum reuelasse illud mysterium. Cum enim ea veritas non appareat euidenter, sed obscurè, eget intellectus, piâ affectione ut illi assentiatur: ex hoc autem quid infertur circa assensum conclusionis, qui euidenter infertur ex præmissis? & sicut, stante euidenti apprehensione de aliquo obiecto, non requiritur pia affectio ad illi assentiendum, ita nec requiritur ad assensum conclusionis euidenter deductum ex præmissis, quibus iam intellectus assensus est. Quod omnino reputo verum, etiam si po-

fitis praemissis posset intellectus cessare ab assensu: tunc enim, licet forte requireretur licentia voluntatis, verum cum illatio esset evidens, non

putarem magnam pietatem ostensuram voluntatem, eam dando licentiam. Quid ergo isti nobis hic piam intrudunt affectionem?

DISPUTATIO DECIMASEXTA.

De Demonstratione.

DEMONSTRATIO est perfectissimus syllogismus, & obiectum attributionis Logicae, iuxta dicta Disputatione II. Ideo de illa oportet aliquantulum longius disputare.

SECTIO I.

Definitio & diuisio Demonstrationis.

DEMONSTRATIO definitur esse Syllogismus, in quo ex praemissis evidentibus recte dispositis sequitur evidenter conclusio. Syllogismus ponitur loco generis, quia in eo conuenit cum sophistico & probabilis, cetera ponuntur loco differentiae. Ad Demonstrationem reducitur syllogismus constans una praemissa evidenti, & alia certa, etsi obscura, qualis est, quae cognoscitur per fidem diuinam. Imò etiam licet utraque praemissa sit de fide, si tamen conclusio euidenter inferatur, solet vocari communiter Demonstratio: quia cum hi syllogismi habeant tantam aut maiorem certitudinem, quam demonstrationes naturales, longèque differant à probabilibus, in quibus potest esse error; inde fit, ut communiter ad Demonstrationem reducantur, quod tamen ad modum loquendi spectat.

Demonstratio diuiditur in demonstrationem à priori, seu propter quid, & in demonstrationem quia, seu ut communiter explicatur, à posteriori. Demonstratio à priori est illa, quae per causam demonstratur effectus: ut cum per existentiam solis ostenditur existentia lucis, quae est eius effectus. Vbi aduerte, non requiri ad demonstrationem à priori, medium esse veram causam realem; sufficit enim, si saltem sit ratio nostra causa aut ratio illius, ut cum ex intellectu Dei ostenditur eius voluntas, & ex rationalitate ostenditur risibilitas.

² Demonstratio à posteriori est, quando ex effectu vel quasi effectu ostenditur existentia causae vel quasi causae; ut si ex luce ostenderem existentiam solis. Aduerte, nonnullos dixisse, Demonstrationem propter quid non esse quamcumque demonstrationem à priori, sed eam quae fit ex causâ proximâ; eam verò quae fit ex remotâ, non esse propter quid: ut si per existentiam solis ostenderem existentiam caloris, quia inter solem & calorem mediat lux, quae est causa caloris, & effectus solis. Sed hæc quaestio est de solo nomine, in qua placent, qui eam dicunt esse propter quid: quia effectus non solum dicitur existere propter causam proximam, sed etiam propter remotam.

Obserua Primò, multas veritates posse à priori & posteriori simul demonstrari, ut v. g. esse admirabile, demonstratur à priori per rationale,

à posteriori verò per risibile. Alias verò esse veritates, quae tantum vel à priori vel à posteriori demonstrari possunt: quia cum necessariò sistendum sit in aliquo primo conceptu, ante quem non sit alius; inde fit, illam non posse demonstrari à priori, quia nullam habet causam sui: è contrario verò etiam sistendum sit in aliquo ultimo, post quem non sit alius; inde rursus sequitur, illum non posse demonstrari à posteriori, quia (ut supponimus) nihil habet posterius se.

Obserua Secundo, Demonstrationem à priori & posteriori differre inter se etiam Logice, plus quam differant duae demonstrationes à priori, alia Physica, alia Metaphysica. Ratio est, quia Logica per se agit de differentiâ inter demonstrationem à priori & posteriori, non verò de differentiâ demonstrationis Physicae & Metaphysicae: dat enim regulas in communi, quomodo debeat fieri demonstratio à priori, & in quo differat à demonstratione à posteriori, quod non praestat circa differentiam demonstrationis Physicae & Metaphysicae inter se.

Obiicies Primò contra diuisionem positam: Hæc demonstratio, omnis homo est animal, Petrus est homo, ergo Petrus est animal, non est demonstratio à priori nec posteriori, ergo praecedens diuisio non est adequata. Consequentia est euidentis. Antecedens probatur: quia esse animal, neque est causa hominis, neque effectus; ergo non est à priori, neque à posteriori. Respondeo, illam demonstrationem posse dici à posteriori: homo enim ratione nostra est quid posterius animali, id quod non valet, est animal, ergo est homo; è contra verò bene inferitur, est homo, ergo est animal. Sicut in causis non valet argumentum à causâ ad effectum, valet tamen ab effectu ad causam; idè argumentum ab homine ad animal, quasi à posteriori Logice dicitur. Quod si hoc tibi durum videatur, lege solutionem obiectionis secundae.

⁴ Obiicies Secundo: Quando definitio demonstratur per definitum, aut è contrario, non demonstratur, neque à priori neque à posteriori; quia nec definitio est causa definiti, neque è contrario, quod verum est etiam ratione nostra: tam enim valet consequentia à definitione ad definitum, quam è contrario. Fateor, hoc argumentum convincere, eam diuisionem communem esse diminutam. Vnde, ut illam defendam, per demonstrationem quia, intelligo cum nonnullis, non solum demonstrationem à posteriori, sed omnem aliam quae non sit à priori, qualis est illa de qua in obiectione. Idè supra non dixi, demonstrationem quia esse à posteriori, sed communiter vocari à posteriori. Et hæc solutio potest adhiberi primae obiectioni, si, quae ibi traditur, penitus non arriserit.

⁵ Secunda demonstrationis diuisio est in perfectam